

## Een steriel debat over (homo)seksualiteit?

Wannes Dupont

'Homoseksualiteit is functioneel', zo titelde het aprilnummer van het populair wetenschappelijke maandblad *Eos* op de voorpagina. Een wervende kop, dat zeker, die nieuwe inzichten belooft over het enigma van de menselijke seksualiteit. Bij nader inzien lijkt er echter weinig nieuws onder de zon. Het artikel is de zoveelste poging om seksuele voorkeur vanuit het menselijke lichaam te verklaren. Een succesformule, zo is gebleken. Nochtans zijn de uitgangspunten van een essentialistisch discours over homoseksualiteit al tijdens de jaren '80 en '90 fundamenteel bekritiseerd. De lezer weze dan ook gerustgesteld: in wat volgt zal ik niet proberen om een uitputtend overzicht van die kritiek te formuleren, noch om daar een belangrijke nieuwe bijdrage aan te leveren. Weliswaar is een aantal geijkte pijnpunten onvermijdelijk en moet die aan bod komen. Maar wat mij hier voornamelijk interesseert is waarom de polarisering rond de verklaringen voor de menselijke seksualiteit zo compleet is. Van een toenadering tussen ontologische en socio-culturele modellen lijkt immers amper sprake. Vooral het biologisch determinisme kent (nog steeds) heel wat bijval en een bijzonder brede verspreiding. Sommigen vrezen dat het blijven benadrukken van fysiologisch verschillende seksualiteiten het voortbestaan van sociale ongelijkheden enkel zal bestendigen.

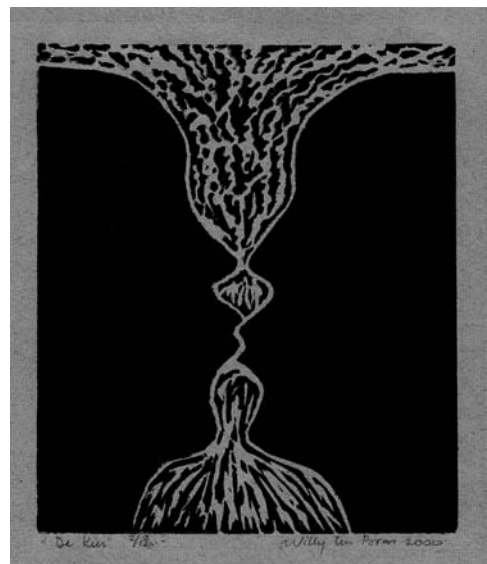
Nochtans lijken artikelen, zoals dat in *Eos*, de homoseksuelen wat dat betreft gerust te willen stellen. Door het opvoeren van verschillende sociobiologische spitsvondigheden verzoent men hierin gelijkgeslachtelijke seksuele handelingen met de evolutieleer. Seks tussen personen van hetzelfde geslacht, zo stelt nochtans het Darwiniaanse credo, is afwijkend en steriel. Maar onderzoek naar talloze voorbeelden van sodomiserende dieren suggereert nu het tegengestelde: homoseksualiteit is 'natuurlijk' en derhalve toegestaan, om niet te zeggen gewettigd. Het is opvallend dat de sociobiologie via uiteenlopende verklaringsmodellen vaak tot diezelfde conclusie komt. Ook de Leuvense onderzoekers Pieter Adriaens en Andreas De Block sluiten zich hierbij kennelijk aan en accentueren in hun bijdrage voor *Eos* de 'alliantieformatiehypothese'. Die theorie veronderstelt dat wederkerig altruïsme ontstaat wanneer dieren door onderlinge samenwerking een evolutionair voordeel genieten. Los van bloedverwantschap kunnen zo betrekkingen ontstaan die de kansen op overleving en voortplanting aanzienlijk zouden verhogen. Dergelijke allianties worden dan bekrachtigd in de sociabiliteit. Door, onder andere, het spelen en het vlooiën, maar ook door elkaar seksueel te bevredigen, haalt men voortdurend de onderlinge banden aan. Richard Dawkins' slagzin

*you scratch my back and I'll scratch yours* dient hier, zoals gewoonlijk, ter illustratie, al is het werkwoord *hump* hier wellicht eerder van toepassing.

Dergelijke voorstellingen beogen de inschakeling van homoseksueel gedrag in de evolutieleer. Dat is totnogtoe altijd problematisch gebleken. Het blijft trouwens moeilijk om op overtuigende wijze aan te tonen dat 'steriele' seks binnen een proces van natuurlijke selectie te verantwoorden is. Het lijkt enkel aannemelijk indien men er van uit gaat dat het om een aberratie gaat, die zichzelf uitroeit door niet voor nageslacht te kunnen zorgen. Omdat homoseksueel gedrag echter een permanent gegeven blijkt te zijn onder zowel mensen als dieren kan die laatste redenering niet kloppen. De alliantieformatiehypothese lijkt hiervoor de oplossing te bieden. Maar die suggereert blijkbaar dat zwakke mannetjes, falende heteroseksuelen, dan maar het nuttige met het aangename combineren door homoseksuele contacten aan te gaan die ongespecificeerde voordelen opleveren. Nochtans staat die mogelijkheid sterke mannetjes toch ook vrij? Of niet? Misschien wordt er aangenomen dat zij het ook wel redden zonder samenwerking en dat vooral de minder sterken hiertoe hun toevlucht moeten nemen in de hoop zich ermee in de sociale hiërarchie op te kunnen werken. Uiteindelijk wil het evolutieverhaal toch dat de vermeende zwakte van bepaalde mannetjes uitgelegd wordt als een aangeboren onvolmaaktheid. Men lijkt dus alsnog aangewezen op een fysiologische of anatomische verklaring voor homoseksueel gedrag. De zaak is allerminst uitgeklaard. Het feit dat sommige mensen anders 'doen' en de veronderstelling dat ze dus ook wel anders moeten 'zijn', is dan ook sedert jaren de inzet van heel wat onderzoek. Drie onderzoeksvelden hebben zich tijdens de voorbije decennia onderscheiden in die queeste: de endocrinologie, de neuroanatomie en de genetica. Ze

stellen respectievelijk bepaalde hormonale (on)evenwichten, morfologische verschillen in de hersenen en/of genetische deviaties verantwoordelijk voor het verschil tussen hetero's en homo's. Vooral het genetische onderzoek, niet in het minst met Dean Hamers claims over de ontdekking van een homogen, heeft gestadig aan invloed gewonnen.

Telkens wanneer sluitende resultaten werden aangekondigd, volgde ernstige kritiek en geen enkel onderzoek heeft tot op vandaag de methodologische en analytische scepsis kunnen trotseren. Pogingen om een verband te leggen tussen het 'gen' en de neiging tot hetzelfde geslacht hebben trouwens nagelaten om het biologische mechanisme te ontvouwen dat beide aan elkaar koppelt. Het is immers allesbehalve vanzelfsprekend om een microscopisch onderscheid – dat totnogtoe overigens niet is getraceerd – causaal te verbinden met complexe en uiterst diverse vormen van verlangen, voorkeur en seksuele praktijken. Bovendien wordt dat verband vervolgens uitgelegd door juist abstractie te maken van de complexe en diverse lading die de term homoseksualiteit dekt. Dient een



De kus, Willy ten Bras

biologische verklaring niet vaak tegelijkertijd als gen-esis en bekrachtiging van culturele stereotypen? Dikwijls komen evolutionaire theorieën, of tenminste populariserende versies ervan, inderdaad maar tot een samenhangend verhaal door een gegendered concept van homoseksualiteit te vertalen in biologische termen. Homo's worden daarbij niet zelden afgeschilderd als mannen die vrouwelijk gedrag vertonen. Daarbij laat men agressiviteit graag samenvallen met mannelijke seksuele potentie in tegenstelling tot een dociele vrouwelijkheid die bij mannen afwijkend zou zijn. Gayle Rubin bemerkte in 1984 al hoe de semantische fusie van seks en seksualiteit meer algemeen aanleiding heeft gegeven tot de veronderstelling dat seksualiteit gereduceerd kan worden tot geslachtsgemeenschap en daarenboven dat 'de' seksuele daad de verhoudingen tussen mannen en vrouwen grotendeels vastlegt (Rubin, 1984, p. 307). Voor het onderscheid tussen homo- en heteroseksuelen lijkt het gebruik van soortgelijke beelden over mannelijk- en vrouwelijkheid vaak even gratuit. Sociaal constructivisten eisen daarom al jaren dat gender en seksualiteit ontkoppeld worden tot aparte analytische categorieën die elkaar niet – of althans niet noodzakelijk – determineren.

Desondanks getuigt de sociobiologische retoriek dikwijls nog van een gesluierd falisch concept van seksualiteit. In dat concept kan maar sprake zijn van 'echte' seks wanneer een actieve, lustige en (dus) mannelijke partij een passief en (dus) vrouwelijk recipient weet te overtuigen. In *Eos* illustreert een foto van twee sodomiserende makaken hoe eenzelfde rollenpatroon overgenomen zou worden tijdens homoseksuele contacten. Dit beeld impliceert verschillende veronderstellingen. Eerst gaat men er van uit dat vrouwen gepredestineerd zijn om seks te ondergaan. En vervolgens stelt men mannelijke homoseksualiteit voor als een staat van al dan niet

pathologische verwijfdheid (Brookey, 2000, p. 42). Seks tussen vrouwen verdwijnt daarbij zorgvuldig naar de achtergrond – of in het geval van het artikel in *Eos*, naar een apart kader. Want over vrouwelijke homoseksualiteit, zo geeft men toe, 'is nog relatief weinig bekend' (Adriaens & Block, 2007, p. 32). Hier suggereert een vergezellende foto van twee verstregelde vrouwenlichamen dat lesbische seks niet helemaal van dezelfde orde is: het ontbreekt hen immers aan een penis en daarom verschuift de klemtoon van seksuele drift naar een biologisch ingegeven verlangen om te zorgen. Een traditionele genderindeling determineert in dit geval niet enkel de juiste vorm van seks, maar stelt tegelijkertijd ook de grenzen voor wat seksualiteit is en kan zijn.

Het valt zeer sterk te betwijfelen dat vrouwen hun onderlinge seksuele contacten niet ervaren als volwaardige seks of dat ze zomaar zouden aanvaarden dat hun seksuele behoefte uitsluitend in termen van de nood aan affectie moet worden begrepen. Het lijkt wel of in sommige sociobiologische redeneringen atavistische rollpatronen gerehabiliteerd worden. Nochtans heeft het historici en antropologen heel wat moeite gekost om het argeloos door elkaar haspelen van gender en seksualiteit te ontwarren. Westerse vertogen over gegenderede seksualiteit bleken immers versmolten met een autoritaire traditie van natuurwetenschappen uit de negentiende en de twintigste eeuw aan wie kritische zelfreflectie lange tijd niet besteed was. Men ging er van uit dat seksualiteit onderdeel uitmaakte van een kenbare werkelijkheid, onderhevig aan wetten, die een progressieve kennis zou onthullen. Daarbij situeerde men de seks, als het ware, in het binnenste van de mens. Dat onontgonnen terrein scheen moeilijker te bedwingen dan de buitenwereld. De seksuele lust leek immers driftig, moeilijk te controleren en zelfs een potentieel gevaar dat bij onoplettendheid de overhand zou nemen.

Voor velen moest het seksuele beest dan ook achter slot en grendel van een fluwelen taalregister in permanente uitbouw. Bij enkelingen groeide echter geleidelijk het geloof dat enkel de waarheid over seks – en bijgevolg in niet geringe mate de waarheid over onszelf – zou kunnen leiden tot een (be)vrij(d)e beleving ervan.

Onder hen bevonden zich de voorstanders van een decriminalisering van homoseksualiteit, zoals Herbert Marcuse in het kielzog van Wilhelm Reich. Hun visie combineerde een pleidooi voor een sociale strijd met de verwerping van de seksuele verdrukking. Marx en Freud zagen zich verenigd in een poging om een zuiver materialistische kritiek van het kapitalisme te verruimen naar andere plaatsen van repressie. Sociale rechtvaardigheid viel volgens Marcuse enkel te maximaliseren indien ook het polymorfe menselijke libido zich vrij zou kunnen ontplooiën (Marcuse, 1970 [1955]). Medische curiosa werden al lang bestudeerd, maar vonden als onderdeel van een politiek pleidooi voor seksuele bevrijding steeds meer hun weg naar de openbaarheid. Daarmee kreeg de zoektocht naar de ‘ware’ menselijke seksualiteit een uitgesproken politiek en beleidsadviserend karakter dat tot op heden even prominent als problematisch is gebleven. Op het publieke forum gold een essentialistische notie van seksualiteit namelijk tegelijkertijd als oorzaak en motief voor liberalisering. Biologen en psychoanalytici leerden dat seks dwingend en driftig was en dat een ongebreidelde verdrukking ervan tot ernstige mentale en fysieke gevolgen kon leiden. Het succes van wat Foucault later de ‘repressieve hypothese’ zou noemen, vervlocht de conceptualisering van seksualiteit nu ook in de politieke arena en in de publieke opinie met een inzetbare bevrijdingsleer. Dat maakte de latere conceptuele bezwaren van sociaal constructivisten moeilijk verenigbaar met eerdere eisen voor de gelijkberechtiging

van niet-heteroseksuele levenswijzen. Een genaturaliseerd concept van seksualiteit heeft zich bijgevolg kunnen handhaven en wordt vandaag het meest uitgesproken bijgetreden door een evolutionaire logica. Een logica die veelal nog altijd door hetzelfde bevrijdingsmaxime gekoppeld blijft aan het sociopolitieke spectrum.

Desalniettemin is het adaptatievermogen van de biologische en sociobiologische modellen op de proef gesteld. Een weinig vruchtbare laatdunkendheid jegens elkaanders analytisch kader heeft de afstand tussen essentialisten en sociaal constructivisten, niet in het minst wat betreft homoseksualiteit, haast onoverbrugbaar gemaakt. De tegenstellingen werden tijdens de jaren '70 en '80 soms op weinig subtiele manier duidelijk. Toen de AIDS-epidemie tijdens de jaren '80 om zich heen greep, kreeg een essentialistische verklaring van homoseksualiteit nieuwe impulsen. Men associeerde het virus snel met mannelijke homoseksuelen aangezien die groep aanvankelijk het zwaarst getroffen werd. De hernieuwde klemtoon op biomedische theorievorming dreigde ook een breder pathologisch model van seksualiteit nieuw leven in te blazen. Carole Vance waarschuwde in 1991 dat seksualiteit hiermee opnieuw verwezen zou worden naar de maatschappelijke functie die zij in de late negentiende eeuw had bekleed. Ook toen beschermden objectiverende (medische) vertogen een sociale en morele orde die stoelde op een strak genderbegrip (Vance, 1991, p. 880). '[W]hat amazes', stelt Jeffrey Weeks terugblikkend op die periode waarin hij reeds actief de sociaal constructivistische uitgangspunten voorstond, 'is not so much our succesful capture of the battleground as our relative failure. We have not captured the popular imagination' (Weeks, 2005, p. 188). Volgens Sarah Wilcox hebben sociobiologen daarentegen met succes een seksuele theorie ingang doen vinden

die steunt op drie vooronderstellingen. Ten eerste het geloof in een radicaal biologisch determinisme wat betreft het menselijke handelen. Vervolgens de veronderstelling dat homoseksualiteit en heteroseksualiteit elkaar uitsluiten. En, tenslotte, de idee dat politiek-juridische en maatschappelijke verandering afhangt van de natuurlijkheid – en dus de onveranderlijkheid – van beide seksuele categorieën (Wilcox, 2003, p. 231).

Er kan duidelijk geen sprake zijn van een onproblematische verhouding van de (seksuele) wetenschappen tot het sociopolitieke veld en allerminst van een strikte scheiding van beide. Ondanks een aannemelijke eenvoud en rechtlijnigheid, zijn (ook) biologische vertogen doorgaans veel sterker politiek geladen dan de objectiviteitsaanspraken te kennen geven. Naast conceptuele verwarring en reductionisme bedienen verdedigers van de evolutionaire these zich niet zelden van retorische kunstgrepen waarvan de geldigheid niet in vraag wordt gesteld. John Lyne noemde deze handigheden een bio-retoriek, of beter 'a systematic strategy for mediating between the life sciences and social life' (geciteerd in Brookey, 2000, p. 40-41). Geïsoleerde gegevens worden moeiteloos aaneengesponnen tot ronkende beweringen. Het gaat, met name, om uitspraken die haast geruisloos overgaan van vaststellen naar vastleggen, van aanwijzende naar gebiedende wijs. Zo verschuift een betoog van de wetenschappelijke naar de publieke sfeer en het succes van die talige strategieën, in dit geval met betrekking tot homoseksualiteit, hangt af van de mate waarin de voorgestelde resultaten gangbare opvattingen weerspiegelen en ratificeren. De teleologische retoriek volgt, met andere woorden, een eigen logica die empirisch materiaal construeert tot een maatschappelijk aanvaardbare hypothese (Longino, 1990, 58-60).

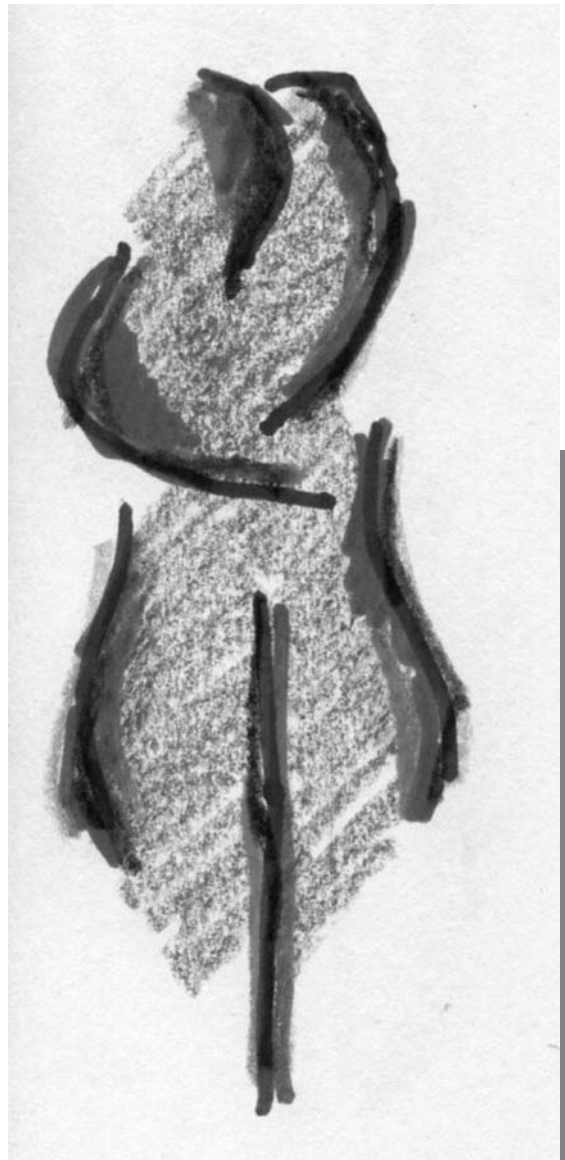
Door diezelfde aanvaardbaarheid leent een genaturaliseerde verklaring van homo-

seksualiteit zich (beter dan andere) tot de ondersteuning van politieke opvattingen. Het is daarom belangrijk om zich af te vragen hoe en waartoe de sociobiologische autoriteit ingezet wordt in een gespannen ethisch debat. In de Verenigde Staten is de controverseronde seksuele voorkeur sinds jaren niet meer weg te denken uit de politieke actualiteit. De polarisering tussen enerzijds de 'naturalisten' en anderzijds de 'moralisten' lijkt er compleet. De naturalisten hebben zich vanuit een evolutionair darwinisme het profiel van sociale bevrijders aangemeten, geheel naar analogie met een veel oudere progressieve traditie. Zij zien zichzelf vaak als het noodzakelijke tegengewicht voor de categorische afkeuring van homoseksualiteit door moralistische strekkingen. Daarbij wordt 'christelijk rechts' door de bank synecdochisch gebruikt voor alle levensbeschouwingen die gelijkgeslachtelijk seksueel contact verwerpen op morele gronden. In de praktijk verwijst deze strekking inderdaad frequent, alhoewel niet altijd even scherp, naar de afkeuring van sodomie in heilige geschriften. Omwille van de idee van een persoonlijke keuzevrijheid en van een sacraal (hetero)huwelijk herleidt men homoseksueel contact (niet altijd de seksuele aantrekkingskracht tot hetzelfde geslacht) tot een zondige keuze. Naar analogie met de bevrijdingsvertogen stellen naturalisten daartegenover dat seksuele voorkeur *a priori* aanwezig is in de mens en ze verschuiven daarmee de klemtoon van de seksuele handeling naar de seksuele begeerte.

Heel wat liberalistische activisten geloven dat zogenaamd 'afwijkende' vormen van seksualiteit ingeschreven kunnen worden in een natuurlijke orde indien men kan aantonen dat de persoonlijke keuze ondergeschikt is aan een aangeboren seksueel verlangen. Een ingeschreven seksuele voorkeur, zo gelooft men, is per definitie onveranderlijk en gemakkelijker te legitimeren. Waarom zou een godheid

immers homo's creëren om ze tegelijkertijd te veroordelen? Door mee te stappen in de moralistische gedachtelijn hoopt men de morele tegenwerpingen tegen homoseksualiteit te fnuiken en meteen ook de eisen voor de democratische insluiting van seksuele minderheden hard te kunnen maken. Toch dreigt de herleiding van homoseksualiteit tot een genetisch aanwijsbaar gegeven aan zijn politieke doel voorbij te schieten. Jane Sheldon en haar collega's merkten tijdens interviews dat respondenten, met verschillende achtergronden en opleidingen, hun mening over homoseksualiteit bijzonder dikwijls motiveerden door te verwijzen naar de resultaten van genetisch onderzoek dat ze eigenlijk slecht of helemaal niet kenden (Sheldon, Pfeffer, Epstein Jayaratne, Feldbaum en Petty, 2007). Sommigen onderkenden op basis daarvan inderdaad ook de rechten van homoseksuelen. Maar anderen suggereerden dat we homoseksuelen kunnen genezen nu de oorzaak van hun 'aandoening' gekend is. Wanneer enkelen zo ver gaan om te stellen dat genetische modificatie het 'probleem' van homoseksualiteit voor eens en altijd de wereld uit zou kunnen helpen, wordt duidelijk hoe eugenetische ideeën de eenentwintigste eeuw binnensluipen.

Een politiek geënt op een genaturaliseerd begrip van seksualiteit kan dus mogelijk verregaande gevolgen hebben. 'Beweren', zo stelt geneticus Alex Kahn in het Franse homomagazine *Têtu*, 'dat [...] reacties op de hardheid van de samenleving niet meer zijn dan een gevolg van de genen is een poging om zich op voorhand van zijn politieke verantwoordelijkheden vrij te stellen' (geciteerd in Cosse & De Lasagnerie, 2007, p. 74). Een essentialistisch discours ontnemt het subject inderdaad elke autonomie en dreigt de problematiek van het samenleven uit te vlakken tot weinig meer dan een gecompliceerde versie van het mechanisme dat enkel de sterkste het overlevings- of bestaansrecht gunt. In



Passie, Marije Rosing

dat opzicht lijkt het behoorlijk problematisch dat presidentskandidaat Nicolas Sarkozy in de aanloop van de Franse verkiezingen te kennen gaf dat suïcidalen, pedofielen en, bij uitbreiding, homoseksuelen genetisch benadeeld zijn met 'une fragilité, une douleur préalable'. Vlak nadat hij die verkiezingen met vlag en wimpel won, maakte Sarkozy duide-

lijk dat verdere democratische insluiting van homoseksuelen (onder andere met betrekking tot het homohuwelijk) niet tijdens zijn legislatuur zou plaatsvinden. De inzet van het genetische argument als een politiek wapen voor gelijkberechtiging heeft dus, tenminste in Frankrijk, geresulteerd in het omgekeerde van waar velen op gehoopt hadden (en dat in de Verenigde Staten nog steeds doen).

Speculatieve hypothesen over de oorzaken van homoseksualiteit lenen zich dus tot ambivalente politieke doelstellingen. Een dergelijke vaststelling noopt tot permanente bespiegelingen over de plaats en het functioneren van politieke overwegingen in wetenschappelijk onderzoek dat vaak beweert daarbuiten – of zelfs daarboven – te staan. Emancipatorische bewegingen onderkennen sedert lange tijd dat de academische kennisproductie vaak bijzonder politiek geladen is. Sinds de jaren '70 zijn ze er zelfs in geslaagd om hun eisen voor de rechten van minoriteiten institutioneel te verzilveren in de vorming van disciplinaire subtakken rond het vormende element van hun minderheidsstatus. Onder andere *Women's* maar ook *Gay* en *Lesbian Studies* hebben gestadig opgang gemaakt en aanzienlijk bijgedragen tot een strijd voor gelijke rechten gebaseerd op de acceptatie van een andersheid omwille van klasse, ras, gender en seksualiteit. De academische wereld toonde zich in die periode ook bereid om de problematiek van sociale ongelijkheden uit te klaren. De universalistische en democratische uitgangspunten van de universiteit waren daar vermoedelijk niet vreemd aan en vormen op zich interessante onderzoeksthema's. Maar de aanspraken van seksuele minderheden op een volwaardig burgerschap zouden het zichzelf moeilijk maken door, op zoek naar legitimerende identiteiten, voor grote groepen mensen een gemeenschappelijke andersheid te beklemtonen.

*LGBTQQASTIPO Studies* hebben getracht om de vinger te leggen op de gemeenschappelijke elementen van hun minderheidsstatus. Op basis van ras, klasse en gender hadden anderen hen dat al met succes voorgedaan. Het bleek echter bijzonder moeilijk om voor seksuele identiteiten een aantal duidelijke constitutieve componenten aan te wijzen. Daarvan getuigt overigens ook de immer uitdijende naam van het vakgebied (Lesbian, Gay, Bisexual, Queer, Questioning, Asexual, Straight ally, Two spirit, Intersex, Pansexual en Omniseksual). Nochtans, en wellicht juist daarom, is identiteitsvorming enorm benadrukt in dit onderzoek, tot op het punt dat de academische discipline er blijkbaar mee is gaan samenvallen. Op zoek naar eenmaking geven nieuwe vertogen permanent geboorte aan atomiserende seksuele identiteiten. Waar de term *queer* tot stand kwam uit de behoefte aan een koepelterm voor alle niet-heteroseksuelen, lijkt de pluraliteit inmiddels zo onoverzichtelijk dat de werkbaarheid van 'identiteit' zelf steeds meer onder vuur is komen te liggen van een postmodernistische *Queer Theory*. Geconfronteerd met een steeds toenemend aantal seksualiteiten dringen immers nieuwe belangrijke vragen zich op. Wat zijn identiteiten eigenlijk? In hoeverre kunnen die het individuele niveau overstijgen en beantwoorden die los van hun functionaliteit in een politiek discours wel aan een aanwijsbare entiteit in de werkelijkheid? Dergelijke vragen herformuleren een eeuwenoude filosofische problematiek vanuit een seksueel perspectief. Tegelijkertijd ondermijnen ze echter ook de inmiddels evidente claims voor gelijkberechtiging. Dat geldt zeker waar vele beoefenaars van deze discipline de biologische of bredere ontologische premissen voor een identiteitspolitiek op de korrel nemen.

Door het epistemologische relativisme van het poststructuralistische denken zijn de theoretische rekbaarheid en de praktische oppor-

tuniteit van identiteitsvorming nog moeilijk met elkaar te verenigen. Toch blijft de vraag naar het ethische pertinent. Voor ieder die zich omwille van een bepaalde gesteldheid of zijnswijze geminoriseerd of gediscrimineerd voelt, houdt de politieke nood aan een collectief gezicht immers aan. Dat geldt zeker ook voor minderheden zoals homoseksuelen. Sterker nog, in een maatschappij waarin het lichaam steeds meer de waarheid over onszelf moet spreken, krijgen seksuele minderheden letterlijk een gelaat. Middelen en keuze te over zelfs in een markt die de behoefte van een veruitwendigde subjectiviteit zorgvuldig cultiveert. Iemands auto, laptop, mobiel, kleding en hele presence, geeft aan wie men is of waartoe men zich rekent. Niet in het minst wat betreft onze seksuele voorkeur. *Commodity-based identities* versterken wellicht de versplintering van identiteiten nog verder (zie in dit verband onder andere Wiegman, 1997). De tendens naar een atomisering van identiteiten is overal duidelijk waar te nemen. Consumentisme, kapitalisme en academische kennisproductie lijken in deze nauw op elkaar afgestemd. Men kan dan ook terecht argumenteren dat die parallellen onder andere seksualiteit en natuurlijk ook homoseksualiteit tot een performatieve categorie hebben gemaakt: eens overtuigd dat we allemaal seksuele wezens zijn, op welke manier dan ook, moet die seksualiteit ook beleefd worden.

Uiteraard kan en moet men zich afvragen wat deze trend betekent voor de toekomst van identiteiten. Het ogenschijnlijk vrijblijvende en relatieve karakter van de (homo)seksuele identiteit verscherpt opnieuw de tegenstellingen tussen zij die (de zoektocht naar) een vaste identiteit zinloos of juist zinvol vinden. Bovendien lijkt een extern fenomeen, een ander discours zeg maar, het debat op academisch vlak te verstoren. Die academische wereld adapteert immers in toenemende mate de retorische imperatieven

van de markt met een manageriaal register dat de nadruk legt op kwantiteit, efficiëntie en productiviteit. Het is bijzonder interessant om na te gaan hoe de commerciële wijzen van spreken, schrijven en handelen een plaats verwerven binnen het academische bedrijf en er mee vorm aan geven. Voornamelijk in de menswetenschappen vrezende velen dat een economisch discours een aantal gekoesterde geplogenheden ingrijpend zal doen veranderen. Zij stellen zich hierbij terecht vragen en signaleren bijvoorbeeld dat een begrip als kennis-economie suggereert dat het eerste deel van die samenstelling enkel ten dienste moet staan van het tweede (Willaert, 2007). De spanning tussen kennisvorming en maatschappij maakt van zelfreflectie een cruciaal onderdeel van de wetenschappelijke en *a fortiori* van de menswetenschappelijke praktijk. De discussie over seksuele identiteiten, die zich op het snijpunt van het politiek-dienstbare en het intellectueel-reflecterende situeert, vereist eenzelfde kritische reflex. Elk debat, ook dat over homoseksualiteit, zou moeten aanvangen met een analyse van de eigen uitgangspunten en van de discursieve context waarin die tot uitwerking komen. Misschien wel vooral voor wie bepaalde evoluties en de verborgen talige mechanismen die hen promoten niet zonder meer wil accepteren, moet ook het hele concept van intellectuele en sociale vorming aan de universiteit het onderwerp zijn van discussie. Enkel een fundamentele deconstructie van ons kennisproductiemodel, op sociaal, economisch, cultureel, intellectueel en disciplinair vlak, laat toe om voor waar genomen premissen te detecteren. Wat betreft de studie van (homo)seksualiteit kunnen *Queer Studies* hun status als verzamelnaam maar waarmaken indien ze opgevat worden als een kritische praktijk, als een werkwoord zo men wil. We moeten ons kennismodel dus *queeren*, of anders gezegd: enkel een permanente en fundamentele kritiek herleidt de



*queer* niet tot een louter politiek motief, noch tot een zuiver abstracte metafoer of een spel van de natuur.

Indien toegepast laat die kritische praktijk overigens toe om de kloof tussen biologische essentialisten en sociaal constructivisten enigszins te dichten en het wederzijdse wantrouwen in te ruilen voor een genuanceerde interdisciplinaire dialoog. Wat betreft homoseksualiteit lijkt de huidige patstelling in het leven geroepen door een historische vooringenomenheid met seksuele identiteit. Een identiteitspolitiek is echter steeds aangewezen op voor waar genomen constellaties. Een doorgedreven *queering* daarentegen, aanvaardt zowel het lichaam als de omgeving als noodzakelijke, maar op zichzelf onvoldoende mogelijksvoorwaarden voor een nomadisch begrip van (homo)seksualiteit. Het voorkomt dat er ongeldige premissen worden verabsoluteerd. Het verijdt dat machtige vertogen steunen op hun aannemelijkheid en autoriteit. Tegelijkertijd moeten we echter in het achterhoofd houden dat die fundamentele bevraging (nog steeds) berust op de assumptie dat niet elke stelling om het even is.

### Literatuur

- Adriaens, P.R. & Block, A. De. (2007). Het voordeel van homoseksualiteit. *Eos magazine*, 4, 29-33.
- Brookey, R.A. (2000). Saints or sinners: sociobiological theories of male homosexuality. *International journal of sexuality and gender studies*, 5/1, 37-58.
- Cosse E. & Lasagnerie, G. De (2007) Sommes-nous génétiquement homos? *Têtu*, 123, 72-77.
- Longino, H.E. (1990). *Science as social knowledge*. Princeton: Princeton University Press.
- Marcuse, H. (1970). *Eros and civilization: a philosophical inquiry into Freud with a new preface by the author*, London: Sphere Books.
- Rubin, G. (1984). Thinking sex: notes for a radical theory of the politics of sexuality. In C.S. Vance (Ed.), *Pleasure and danger: exploring female sexuality* (pp. 267-319). Boston: Routledge & Paul Kegan.
- Sheldon, J. P., C.A. Pfeffer, T. Epstein Jayaratne, M. Feldbaum en E.M. Petty (2007). Beliefs about the

etiology of homosexuality and about the ramifications of discovering its possible genetic origin. *Journal of homosexuality*, 52/3-4, 111-150.

- Vance, C.S. (1991). Anthropology rediscovers sexuality: a theoretical comment. *Social science and medicine*, 33/8, 875-884.
- Weeks, J. (2005). Remembering Foucault. *Journal of the history of sexuality*, 14/1-2, 186-201.
- Wiegman, R. (1997). Queering the academy. In T. Foster, C. Siegel & E. Berry (Eds.), *The gay nineties. Disciplinary and interdisciplinary formations in Queer studies* (pp. 3-22). New York: New York University Press.
- Wilcox, S. A. (2003). Cultural context and the conventions of science journalism: drama and contradiction in media coverage of biological ideas about sexuality. *Critical studies in media communication*, 20/3, 225-247.
- Willaert, F. (2007). *Welke universiteit willen wij?* Antwerpen: ongepubliceerd.